

Pärast läbilugemist teistele edasi anda!

Kogud ja koondus enne ja pärast laulatust.

Motto: Kogul on need hundijutud,
koondusel kõned kõverad,
Rahvasuust.

Kui küsida, kuitööd võib usaldada põllumeeste-kogude ja põllumeeste, asunike ja väikspõllupidajate koonduse seniste juhtide juttu, siis on kõige parem meele tuletada, mis nad ise üksteisest arvavad. „Koondus luiskab rahvale,“ seletasid kogud veel Põllutöökoja valimistel oma tegelastele laiali saadetud juhtnöörides. „Kui tuleb koonduslane põllumeeste koosolekul oma waledega wälja, tuleb kohe sõna võtta,“ õpetasid nad. Karwa pealt jamas arvamises olid kogude juhtidest koonduse tegelased. „Eiinduskogumeestel on suur hirm, et nii maavalimistel kui ka Riigikogu valimistel petetud maarahvas kogude lubadusi enam ei usu ja need ilusad maameeste „efindamise“ lootused luhkuvad. Põgude linnamehed walestawad...“ nõnda kirjutasid koonduse juhid Põllutöökoja valimiste lendlehes „Põllumehe valimistele“.

Kumb neist siis tõepoolest luiskas, kumb neist aga tõstis kurje kõnesid oma ligemise peale? Wististi tundsid nad hästi teist dieti, aga sarnlesid ka üksteisele kui kaks tilka mett. Sest muidu ei suudaks see saada, kuidas nad pärast jarnast wastastikust hinnangut on sa-

nud isefestis liituda, üksteisele kaela langeda. Banafõna õpetab: „Sgal potil kohane kaas“. Löödi käed kokku, et kumbki teist enam waletamisel ei ehitaks.

Kuidas fogud maarahwast lüsfafid.

Telmistele Riigikogu walimistele minnes wedaſid fogud maarahwast kõige jämedamalt ninapidi. Nad kõnelesid siis, nagu oleksid nemad kõige kindlamad ſotſialismi wastajad, mis eitab igafugust eramandust ja on walmis meile „kolhoose“ kaela ſoetama. Siis kirjutasid nad walimiseelses raamatulehes: „Wida kodanik walimistele minnes peab teadma“:

„Œotſialismi wastu wõitlemine on meie tähtſamaks ülesandeks, kodanlike põhimõtete eest wõitlemine ülimalts püündeks“.

„Œots on põllumehe waenlane“.

Uga waewalt on poolteist aastat möõdas nendest ſuurteſt ſõnabest, kui fogud olid unustanud juba kõik need ſuured töötused ning petlike ſõnade abil kokkumütatud häält kaſutasid nad juſt jels, et ſamu ſotſialiste puffed upitada ja nende kätte anda oma noorsoo kaſwatamine.

Tänu fogudele, wõisid ſotſialistid tilgutama hakata oma ſihwiti noorte hingesse. Wanad õpetajad, kes eluaeg kaſwatanud meie rahwast ja loonud selle pinna, millel wõis tekkida Œesti iſeseiswus, kangutati ametiſt lahti ja paisati uulitſale, aſemele pandi punalipulisi noorſotſialiste. Slegi wäikelaste ſuwetolonias Keilas hakati õhutama klaſsiwaenu. Koolidesse istutati punased rakuleſed ning lewitati laſte jead ſallimatuleſe äſitamot kirjandust.

Internationaal tungis kooli.

Samal ajal, kui ſotſialistid tungisid igal juhul kallale isamaalikele organifaſioonidele, nagu kaitſeliit ja Noored Põtkad, organifaſeerisid nad wabalt riiklike ſummade toetusel ja Œ. Œonase juhtimisel, kellele K. Pätſu walitſus 20. now. 1931. a. armu andis, temale laimamiste eest kaheks kuuks wangitorni mineku ära muutes töõliſportlasteſt (wõimlemisrühmadeſt) koõsnewa pünafaardi, kes warustatud „wäikelaliibriliste ſportpüſſidega“, nagu tõendab ka „N. Sõna“ (nr. 280 — 1931. a.). Œotſialistid, kes alati oma ſõjawastase meeoluga keikinnud, olid nüüd oma poolehoidjatele ſõjawäelise õppuſe fiſſe leadnud, Saksamaalt Gilleri rahwusſotſialistidelt eeskuju wõttes.

Nad harjutasid jelleks, et ford koduõijas paremini tabada oma wendi
otse südamesse.

Ja R. Pätju walitjus ei mõelnudki jellele piiri panna, jest

fogudel ei olnud jügade jahil aega mõelda oma laste peale,
kuigi nad teadsid, mis on sotsialistide sihid. „Proletariaadi diktatuur,
rewolutsioon ja organiseeritud jõu wägiwald on see, millest jultustawad
sotsialistid“, kirjutab „Daja“ enne Riigifogu walimisi 27. aprillil 1929.
„See jäi eelmise Riigifogu ajal weel teostamata ja sinna poole tahetakse
uus Riigifogus nüüd muudugi tüürida“. Aga kaks aastat hiljem wõi-
maldasid fogud ise sotsialistide rühmadele winchesteri püssid saada ja
nendest harjutada. Ja pärast sarnast walija uinapidi wedamist julge-
wad need mehed weel ifka oma nügu walijale näidata!

Miks ühinesid fogud ja koondus?

On selge: jelleks, et omawahelist wõistlust ära hoida. Üks Wä-
rumaa asunikest ütles kuski koosolekul: „Kui enne meid pügati, siis
tõmmatakse nüüd nahk üle pea.“ Aga pügati ennegi armutult. Koonduse
Põllutöökoja walimisteeelne lendleht jutustab, kuidas jugusigade
Benemaale müügi eest üks eksporttapamaja wõttis mõnepäewase waheta-
lituse eest 4500—4800 senti sea pealt. Peekonja tapmine meie
tapamajades läheb kolm korda kallimaks kui kuski wälismaal, jest
tapamajade direktorite kõrge palgad tuleb katta. Meie wõi wälja-
wedu on halwasti forraldatud ja meie põllumees saab oma wõi eest
jandikopikad, kuna kõrgepalgalised wõiekspordäride direktorid pole seni
dietsi midagi teinud, et meie wõiturgu wälismaal kindlustada. Inglis-
maal ei tunta üldse meie wõid tema oma nime all, nagu asjatundjad
kinnitawad. Munade wäljaveo pealt teenis mõni äri ainja aasta
jooksul palju miljoneid ja oli aegu, kus wahetalitajad muna-paari
pealt kuni 10 senti wahetalituse kulusid wõtsid, jamal ajal kui kana-
kaswataja muna pool muidu pidi läest ära andma. Meie põllumees
nõrkas kuulmata kõrgete waheltkajude all. „Estonia“ direktorite pal-
gad kaswasid nelja aasta jooksul 1.680.000 senti pealt 2.600.000 sen-
dile. Selle juures olnud nendel direktoritel nii juured efinduskulud,
et neljast direktorist vähemalt kolm pidanud aasta ümber kõrtjis is-
tuma, nagu koonduse lendleht enne ühinemist jutustas. Aga siis oli
weel mingijugune konkurents fogude ja koonduse äride wahel. Nüüd

kaotati see viimane konkurentsi raas, et „Püganisti“ keegi ei ehitaks. Kui veel Põllutöökoja valimiste eel koonduse lendleht kirjutas, et üks suurem parempoolne erakond saanud salapiirituse võest 45 milj., siis tulewikus nüüd riisuguseid paljastusi karta ei ole, nüüd on need üks erakonda käed kokku löönud ja loodavad, et keegi seda ei näe, mis nende abieluwoodis sünnib.

Süüski pelgab noorpaar, et mõni asjatene välja võiks minna. Sa sellepärast kuulutab ta ennast nüüd ainukeseks erakonnaks, kellel õigus maarahwaga rääkida. Kogude valimiseelne lendleht on täis sõimu „linnaerakondade“ vastu. Kuid sellest sõimust paistab liiga läbi kartus, et keegi teine nende omawahelisi jobimusi võiks paljastada.

Sest kogude enese nimekirjade eesotsas seisawad ainult linnamehed. Ei ole ühtki maakonda, kus mõni maamees ka nende nimekirja etteotsa olets pääsnud.

Nahhind sellele, kes mõne kogude nimekirja eeskohalt leiaks maamehe.

On ka nimekirju, kus esimene kõfime talupidaja maalt kandideerib neil alles seitsmendal või kahetjandal kohal. Kogude eneste tegelased maal jutustawad joominguteist ja õhtusöökidest, mis on peetud nende kongresside eel ja järel, et aga sojutada linnamehi efinestele kohtadele, tõrjudes kõrwale senised wilunud tegelased. Lagajärg on see, et mitmel pool

kogude ja koonduse senised poolehoidjad on teinud otsuseks protestiks kogude-koonduse nimekirjale mitte hääletada.

Linnameestest kirjutades ilmutawad kogud oma tawalist kahe-keeljust. Sest töö juures ja linnas räägivad nad hoopis teist juttu kui maal. Linnarahwa jaoks on nad Tallinnas organiseerinud oma erinimekirjagi, millega loodawad linnast hääli püüida. Nende esikandidaat Garjumaal, Jakob Loojaln, kirjutab oma „Uudislehes“ (13. apr. nr. 43), et „linn kui maa meil on üksteisega niidõrd lähedalt seotud, et ühe mure on ka teise mure ja ühe rõõm on ka teise rõõm. Kus algab linn ja lõpeb maa, seda wahetiiri ei oska tõmmata wiist keegi. On linnaelanike ostujõud wäike, ei ole kasu põllumehele ka oma suurest tööwaewast — ostjaid kaubale ifka ei leidu“.

Ka kogude suurem juht, Pärnumaa esikandidaat R. Päts ütles Riigikogus 20. weebnariil 1931. a.: „Maa ja linna huwid on nii omawahel läbi põimitud, et kindlaid piiriseid nende wahete tõmmata on wõimatu.“

Seegi tõendab, kui vähe kogumeeste jutte võib uskuda. Nad räägivad üht, teevad teist ja loodavad, et valija nii rumal on ja millestki aru ei saa, räägi temale, mis tahad.

Vähe on kogudel põhjust uhkustada ka teiste seadustega, mis Riigikogus vastu võetud. Need on äärmiselt abitud ega võta jalga alla. Nende poolt elluäratatud

mõisnike krediitkassa,

mis pidi põllumehete pikaajalise laene ja kogudele uusi direktori-kohti andma, on jäänud paberile.

Põllutöökoda

viidi küll läbi, riik kandis tema valimistega juuri kulusid, aga koja enese töödest pole keegi veel midagi head kuulnud. Kui koja arvamist küsiti moratooriumi seaduse puhul, siis seletasid koja esindajad, et nad veel pole aega saanud seadusega tutvuda. Ometi toob see koda talupidajale uusi kulusid juure, kuna keskerakondlase T. Kalluse parandus, et koja heaks võib maksu sisse nõuda ainult nendelt, kes tema valimistest osa võtavad, küsiti kogude häältega 10. juulil 1931. a. tagasi.

Raudwara seadus

viidi läbi niisugusel kujul, et temast üldse kaju ei ole, sest kui enne võlg suudeti ära õienadada mõne tiiki wallaswara müümisega, siis ähwardab nüüd iga tühiwõla pärast terwet talu oksjon. Koondus ühtes Põllutöökoja valimiste eel, N. Pätso walituse suurem teene põllumajandusele olawat see, et kohtupristawite arwu maal suurendati, kuna senised kohtupristawid enam oksjoneerimiste rõhkusega toime ei saanud. Riigijalaliste laenude ümberlaenustamine on jäänud paberile.

Moratooriumi seadus

Jai niivõrd õnnetu, et kogude juhid ise Riigikogus pidid tunnistama, et raske on kohati aru saada, mis temas ütelda tahetaks. Ometi kogude mehed Tammi ja Loukman olid selle seaduse aruandjateks, kes iga sõna pidid seaduses läbi kaaluma. Seadus on küll nii redigeeritud, et ennem läheb wist kaamel läbi nõelafilma, kui mõni talu saab moratooriumi. Seadus tahtiski alul ainult nendele taludele abits tulla, kellel filmus juba kaela ümber kinni ja kellel wekslid juba protesti on läinud, kuna inimesed, kes veel wiimase võimaluseni maksu püüawad, oma jaotuse hooleks jäeti.

Kogud ja koendus uhtustawad weel sellega, et nende kawas olewat juurelõigete andmine wäikemaapidajatele.

Kuid tegelikult töötati juurelõigete andmise kawa ja juhtnõõrid wälja keslerakondliku põllutööministri A. Keremi poolt 1931. aasta alguseks. Kuna aga kogud koondusega siis kriisi tegid, jäi küsimuse otjustamine järgmise walitjuse hooleks. Järgmine põllutööminister A. Sürman leidis A. Keremi kawa olewat täiesti otstarbekohase ja ühines temaga täiel määral. Kuid

selle kawa teostamisest pole seni palju midagi kuulda oland.

Mill kõneldi Riigikogus „juurelõigetest“, mis antud Mats Laarmanile 6—8 tiina suuruses metsatüki näol Nimmo metskonnast Wiljandimaalt, samuti teati rääkida „juurelõigetest“ Wiljandimaal endisele mõisnikule Sieberfile ja Särwamaal August Sürmani enese Palsu talule, aga et ka mõni wäikemaapidaja oleks saanud juurelõikeid, seda pole keegi kuulnud. Et asi wäikemaapidajate juurelõigetega korras ei ole, näitab juba see, et Riigikogu oli sunnitud arupärimistega efnema minister Sürmanile — juurelõigete mitteandmise pärast.

Keslerakondlikul põllutööministril tuli lõpp teha ka sellele weni- tamisele, mis sündis

asundustalude kinnistamisel.

Siin seletasid põllumeeste-kogude tegelejad awalikult, et koonduse ju- hid talude kinnistamisega sihilikult wiivitawad, et asunikke lauem oma läpa all pidada.

Kuitwõrd kogude ja koonduse juhte võib uskuda, jelle iseloomus- tuseks weel wäike näide:

Põllutöökoja walimiste eel kirjutasid kogud oma „juhtnõõrides põllumeeste-kogude tegelestele“:

„Koendus tegi riigikasja tühjaks. 1. aprillil 1930. a. ulatusid riigikasja tagawarad ligi 7 miljoni kroonini. 1. aprillil 1931. a., kui koondustajad riigi walitsemisest lahkusid, ei olnud riigikasjasse palju üle 1 miljoni krooni järele jäänud“.

Samal ajal kirjutas aga koendus oma leendlehes:

„Kogude ja fofside walitjus on riiki nõnda walitsennud, et kul- tatakse rohkem kui tulused on. Seni kogutud tagawarad, samuti Hooveri moratooriumi tõttu maksmata jäänud riigi wõlajumma — 350 miljonit — on ära kulutatud“.

00
54
75
80
65
34

Ja nüüd on need paar parajat käed kofku löönud ja tulewad õnnest särawate nägudega nagu Maks ja Moorits walija ette, et walige nüüd meid jälle!

Kuidas kogud walitšesid, jellest rääkis koondus imelugusid. Mi jutustas koonduse lendleht, et „kui maarahwa saadikud suwel riigiwanema juure läksid oma hädasid kaebama, siis tähendas riigiwanem Päts, et

walitus ei saa praegu tegutseda ega põllumees aidata, sest ministrid on laiali“.

Seesama leht tuletas meele riigiwanema ringõidu ümber Eesti, kus liikuma pandi sõjalaewad, lennukid ja autokarawaanid ning kus pidusõõk kuhjus pidusõögile. Selle ringõidu kohta rääkis üks sotsialistidest Riigikogus 3. nov. 1931. aastal: „Rohelik ülemus keelas närtsis riideis kehwikule maantee ääre minemast, et riigiwanem ja tema saatjaskond ei näeks nende wiletsust, waid näeks ainult lilledega koorelihti“. See oli siis maahädade tundmaõppimisel

Kogude seadusandlusest tuleb weel meele, kuidas nemad

8-tunnilise tööpäewa tahtsid ka maal sunduslikuks teha

mitmesugustel ehitus- ja mullatöödel ja maa töökodades, sepapadades, meiereides jne. Alles siis, kui „linnaerakonnad“ ära näitafid, mis-suguse sõgeduseni see wiib, kui teekäija ei saa lasta hobusele rauda alla liüta, kui 8-tunniline tööpäew läbi, siis alles märkafid kogud oma sõgedust. Nende R. Tonkman aga töötas oma taluski 8-tunnilise tööpäewa maksima panna. Seda ta küll ei jaanud, sest naine lasi maranduse ära lahutada ja Reinutalda oma nimele firjutada.

Walimistele minnes loodawad kogud ja koondus häält jaada ainult teiste erakondade mahasõimamisest. Nemad ise ei tea aga sedagi, mis poliitikat nemad tulewikus ajama hakkawad. Seni pühitseti neil suure pidulikkusega

roheliši lippe,

wannuti nendele ühe põlwe peal truudust, aga nüüd on seegi wanne walewandelis murrunud, sest roheliši lippe ei tohi kogud enam wälja tuua. Nüüd on nad walmis nendele lippudele õmblema juure iga-suguseid uusi paelu ja märgikese nurtadesse, et ka ajunikud wõiksid nende lippude ette kumarduda.

